

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Odmítají-li rodiče léčbu nezletilého dítěte, jež je v bezprostředním ohrožení života, nepředstavuje vydání předběžného opatření podle § 76a o. s. ř., kterým **se dítě svěří do péče příslušného léčebného zařízení,** porušení jejich práv zakotvených v čl. 32 odst. 4 či čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k nutnosti okamžitého zásahu není zpravidla možno v řízení o vydání takového předběžného opatření řešit případný spor rodičů s léčebným zařízením o vhodnosti té které léčby. Týká-li se věc dítěte ve věku okolo šesti let, není porušením čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, pokud toto dítě nebylo v daném řízení soudem vyslechnuto. Výslech rodičů musí soud provést pouze v případě, že by to pro rozhodnutí bylo nezbytné a z hlediska zákonné lhůty pro vydání rozhodnutí možné.

Ústavní soud rozhodl dne 20. srpna 2004, za souhlasu účastníků mimo ústní jednání, v senátu ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů 1. P. J. a 2. L. J., obou zastoupených JUDr. L. M., advokátem, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2003, sp. zn. 13 Co 1074/2003, a usnesení Okresního soudu v Karviné ze dne 13. 8. 2003, sp. zn. 39 Nc 1507/2003, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné, jako účastníků řízení, a nezletilého D. J., zastoupeného opatrovníkem Veřejným ochráncem práv - JUDr. O. M., a Magistrátu města Karviné, odbor sociálně-právní ochrany, Karviná - Fryštát, Fryštská 72/1, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

Včas podanou ústavní stížností, která i jinak splňovala formální podmínky zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu"), napadli stěžovatelé usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 9. 2003, sp. zn. 13 Co 1074/2003, jakož i jemu předcházející usnesení Okresního soudu v Karviné ze dne 13. 8. 2003, sp. zn. 39 Nc 1507/2003. Dle stěžovatelů uvedenými rozhodnutími byla porušena jejich práva zakotvená v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Evropská úmluva"), čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), čl. 6 odst. 2 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (dále jen "Úmluva o lidských právech a biomedicině") a čl. 9 odst. 1, 2 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

Citovaným usnesením nařídil Okresní soud v Karviné na návrh Magistrátu města Karviné předběžné opatření, kterým nezletilého syna stěžovatelů, D. J., předal do péče Kliniky dětské onkologie Fakultní nemocnice Brno a ustanovil mu podle § 76a odst. 3 o. s. ř. opatrovníka pro řízení v osobě Mgr. O. K., justiční čekatelky Krajského soudu v Ostravě. Z odůvodnění tohoto rozhodnutí vyplynulo, že dne 7. 8. 2003 obdržel Magistrát města Karviné informaci od Fakultní nemocnice Brno, že v době od 18. 7. 2003 měla v péči nezletilého, u něhož bylo diagnostikováno vysoce zhoubné nádorové onemocnění, které vede nezvratně, není-li adekvátně léčeno, ke smrti pacienta. Současné dostupné léčebné metody poskytují naději na vyléčení, při léčbě je však třeba aplikace krevních derivátů. O těchto skutečnostech byli oba rodiče informováni, ti však nemocnici sdělili, že jsou Svědci Jehovovi a od počátku léčby projevovali negativní postoj k aplikaci krevních derivátů. Protože si ale byli vědomi závažnosti onemocnění, dali k této léčbě souhlas. Dne 31. 7. 2003 byl nezletilý propuštěn do domácího ošetřování, kdy rodiče nezletilého byli opět poučeni o charakteru onemocnění a o potřebě dalšího bloku léčby chemoterapií dne 15. 8. 2003. V několika dnech se stav nezletilého zhoršil, a tak dne 4. 8. 2003 byl přijat v uvedené nemocnici, kde bylo nutno podat i krevní transfuze. Dne 6. 8. 2003 v prohlášení rodiče uvedli, že jsou si vědomi závažnosti onemocnění. Pokud však léčení nezletilého bude vyžadovat další transfuze krve, nemohou s nimi pro náboženské přesvědčení a ze zdravotních důvodů souhlasit. Proto trvali na tom, aby nezletilý byl léčen pouze prostředky zmírňujícími bolest, a současně požádali o jeho převoz na dětskou kliniku Fakultní nemocnice Ostrava - Poruba, kde se v současné době zotavuje z předchozí léčby. **Vzhledem k tomu, že rodiče nadále odmítají další léčbu chemoterapií spojenou s transfuzemi krve, jež však nemá žádnou alternativu, berou dle návrhatele nezletilému jedinou naději na vyléčení a závažně tak ohrožují jeho zdravotní stav a život.** Nezhájí-li dítě nejpozději do 15. 8. 2003 druhý blok chemoterapie, bude v akutním ohrožení života. S ohledem na tato skutková zjištění dospěl okresní soud k závěru, že návrhu je nutno v plném rozsahu podle ustanovení § 76a odst. 1 o. s. ř. vyhovět, neboť nezletilý trpí závažným onemocněním, kdy jeho zdravotní stav a život je vážně ohrožen, a tak potřebuje řádnou léčbu ve Fakultní nemocnici Brno, kde pravděpodobně bude muset být podáván krevní derivát, což jeho rodiče odmítají. Soud také podle § 37 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, ustanovil dítěti opatrovníka, který měl nezletilého v daném řízení zastupovat.

Krajský soud v Ostravě pak k odvolání stěžovatelů citované usnesení Okresního soudu v Karviné potvrdil, když se zcela ztotožnil s jeho závěry. K tomu uvedl, že nařízení předběžného opatření podle § 76a o. s. ř. je dáno naléhavou potřebou rychlého operativního zákroku, kterou nelze vyřešit ani rozhodnutím ve věci samé, ani nařízením předběžného opatření podle § 76 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Přitom byl důvod předběžného opatření jednoznačně prokázán, když se ukázalo, že nezletilý se ocitl v přímém ohrožení života. Poukaz stěžovatelů na to, že vydáním napadeného usnesení vlastně odpovědnost za léčbu nezletilého přebírá navrhovatel, opatrovník či soud, zatímco tuto odpovědnost mají výhradně rodiče (čl. 32 odst. 4 Listiny), nemá dle odvolacího soudu místa, protože **uvedené ustanovení výslovně připouští, že nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona**, jak tomu je i v posuzovaném případě. Další argumentace rodičů, týkající se postupu Fakultní nemocnice Brno, jenž měl být v rozporu s § 77 zákona č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, je dle soudu pro právní posouzení věci nerozhodná, resp. na správnosti závěrů okresního soudu nemůže nic měnit, taktéž vzhledem k ustanovení § 75 odst. 5 o. s. ř., z něhož vyplývá, že účastníci nemohou v odvolání nebo v průběhu odvolacího řízení uvádět žádné nové skutečnosti nebo důkazy. Napadené usnesení je správné rovněž ve výroku o ustanovení opatrovníka, protože nezletilý sice má své zákonné zástupce, ti jej však nemohou v předmetném řízení zastupovat pro možný střet zájmů ve smyslu § 37 odst. 1 zákona o rodině.

V ústavní stížnosti stěžovatelé uvádějí, že jsou zákonnými zástupci nezletilého, řádně se o něj starali a žádali pro něj léčbu v souladu s vědeckými poznatky bez rizik transfuze. Dle stěžovatelů však lze z postupu soudu dovozovat, že kdykoliv rodiče vysloví v případě léčby svého smrtelně nemocného dítěte v souladu s vědeckými poznatky jiný názor než jeho ošetřující lékař, stane se to důvodem k omezení jejich rodičovských práv předběžným opatřením, aniž by jakýkoli nezávislý orgán zkoumal, zda existují v souladu s názorem rodičů dítěte v oblasti medicíny de lege artis alternativní možnosti se srovnatelnou nadějí na úspěch léčby. Z toho dovozují, že soudy nebraly v úvahu práva zákonných zástupců dítěte zaručená čl. 6 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicině. Stěžovatelé dále namítají, že dítě se neocitlo bez péče, kdy se o něj po celou dobu řádně starali, přičemž není ohroženo jednáním rodičů, ale těžkou zhoubnou nemocí. Aby byla uchována naděje na zdárný postup léčby, je velmi důležitý psychický stav dítěte, které však trpí tím, že musí ležet v nemocnici i v týdnech, kdy k tomu není z léčebného hlediska žádný důvod. Tím je "příznivý vývoj" dítěte narušen daleko více než rozdílným názorem rodičů na jeho léčbu. Přitom rozdílný názor na léčbu a snaha rodičů nevystavit dítě rizikům transfuze za současného doložení toho, že bez transfuze lze postupovat, nejsou dle stěžovatelů zákonným důvodem pro předběžné opatření podle § 76a o. s. ř. Soudy údajně měly toto ustanovení aplikovat bez rozlišení, jako by se jednalo o týrané či zanedbané dítě a ne o případ, kdy si rodiče pouze přejí jiný dostupný druh léčby. Stěžovatelé mají za to, že došlo k odloučení rodičů od dítěte, aniž by k tomu byly splněny zákonné předpoklady, čímž mělo být porušeno právo navrhovatelů na výchovu jejich syna ve smyslu čl. 32 odst. 4 Listiny. Stěžovatelé tvrdí i to, že soudy nepostupovaly v souladu s § 76a odst. 3 o. s. ř., protože neprovedly jejich výslech a neumožnily jim nezletilého v řízení zastupovat. Takto mělo dojít k oddělení dítěte od rodičů proti jejich vůli ve smyslu čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čímž zároveň bylo porušeno právo navrhovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny. Konečně stěžovatelé uvádějí, že soud vůbec nezjišťoval, jaký je vztah dítěte k rodičům, případně zda je dítě schopno formulovat svůj názor na léčbu, při které by mu byla podána transfuze krve. Soud měl předjímat závěr, že dítě jej nebude schopno formulovat. Soud tak přivodil to, že nemohl být brán na názor dítěte jakýkoliv zřetel, čímž došlo k porušení čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte. Vzhledem k tomu stěžovatelé navrhuji, aby Ústavní soud nálezem napadená rozhodnutí zrušil.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení k ústavní stížnosti. Krajský soud sdělil, že má za to, že jeho postupem nedošlo k žádnému zásahu do práv stěžovatelů a jejich dítěte, zajištěných Evropskou úmluvou, Listinou či Úmluvou o právech dítěte. Okresní soud uvedl, že při vydání svého rozhodnutí vycházel z návrhu Magistrátu města Karviné a přiložených zpráv lékařů, jiné doklady a důkazy k dispozici neměl. Dále poukázal na to, že podle § 75 odst. 3 o. s. ř. nemusí být účastníci vyslechnuti a o předběžném opatření musí být rozhodnuto do 24 hodin poté, co byl návrh podán, což se také stalo, přičemž v tomto krátkém časovém limitu nebylo možno předvolat a vyslechnout rodiče, eventuálně jejich právního zástupce, který v této době ani nebyl znám. Podle přesvědčení uvedeného soudu byla věc vyřízena v souladu se zákonem a v žádném případě nedošlo k porušení Úmluvy o právech dětí.

Magistrát města Karviné ve svém vyjádření popsal okolnosti předcházející vydání předmetného návrhu v podstatě tak, jak bylo uvedeno v odůvodnění usnesení soudu prvního stupně. Dále poukázal na smysl a účel Úmluvy o právech dítěte, jakož i na úpravu obsaženou v Listině, zákoně o rodině a zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, dle nichž je právem a povinností rodičů udělat pro blaho dítěte vše, včetně jeho zdraví, a pokud tomu tak není, musí nastoupit ochrana práv dětí podle příslušných předpisů. Vzhledem k tomu, že rodiče nezletilého odmítali další léčbu chemoterapií, brali mu jedinou naději na vyléčení a závažně tak ohrožovali jeho zdravotní stav a život. Jiná alternativní cesta poskytující dítěti naději na vyléčení podle přednosti Kliniky dětské onkologie Fakultní nemocnice Brno nebyla a není, čehož si byli rodiče vědomi. Dle Magistrátu města Karviná rodiče porušují rodičovskou zodpovědnost, zejména povinnost řádně pečovat o zdraví dítěte tím, že svým postojem k léčení ohrožují nejen zdraví dítěte, ale i jeho život, a proto bylo třeba postupovat daným způsobem.

Veřejný ochránce práv JUDr. O. M., jenž by ustanoven nezletilému opatrovníkem pro řízení před Ústavním soudem usnesením Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2004, čj. III. ÚS 459/03-20, k ústavní stížnosti uvedl, že pokud se stěžovatelé dovolávají výše zmíněných mezinárodních úmluv a ústavních dokumentů, pak tyto deklarují a zajišťují soubor práv a povinností sledujících ochranu především dítěte, přičemž se vychází ze dvou předpokladů - především že jde o dítě žijící a že v souladu s civilizační tradicí ochranu dítěti v první řadě poskytují a zaručují jeho rodiče. Stěžovatelé však dle opatrovníka pomíjejí skutečnost, že nespornou prioritou v soustavě práv lidské bytosti a současně podmínkou realizace všech dalších ústavních práv lidské bytosti je její právo na život. Stěžovatelé svým vědomým postojem k léčbě nezletilého, který osvědčili svým prohlášením ze dne 6. 8. 2003, rozhodli ukončit proces aktivního léčení bezprostředně život ohrožující nemoci nezletilého a požadovali, aby léčba chemoterapií byla přerušena a nezletilý byl léčen pouze paliativní léčbou; poskytli tedy ošetřujícím lékařům pouze souhlas s použitím medicínských prostředků utišujících, neovlivňujících však podstatně průběh vlastní choroby. Vzhledem k diagnóze by to znamenalo nezvratný konec života, takže vznikla nesporně situace, kterou k realizaci práva na život a ochranu zdraví zákon v ustanovení § 76a o. s. ř. předpokládá, a nic nemohlo zpochybnit v souvislosti s předpokládanými výjimkami autoritativního rozhodování rodičů postup, který obecné soudy zvolily. Opatrovník proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Fakultní nemocnice Brno se postavení vedlejšího účastníka vzdala.

Ústavní soud si rovněž vyžádal stanovisko Mgr. O. K., jež byla ustanovena kolizní opatrovník nezletilému pro řízení před obecnými soudy. Ta poukázala na původní důvodovou zprávu k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, konkrétně na odst. 48, dle kterého "spočívá prvotní povinnost lékařů a jiných zdravotnických pracovníků k jejich pacientovi a je rovněž součástí profesionálního standardu (čl. 4), aby jednali v zájmu pacienta. Ve skutečnosti má lékař povinnost chránit pacienta proti rozhodnutím osob nebo orgánů, jejichž souhlas je vyžadován, která nejsou v zájmu pacienta a z tohoto důvodu by národní právo mělo zajistit adekvátní opravný prostředek." Pokud tedy zákonní zástupci nezletilé osoby v ohrožení života, která není sama způsobilá k udělení souhlasu se zákrokem, nesouhlasí s takovým lékařským zákrokem, který může této nezletilé osobě zachránit život, přednost má dle opatrovnice právo na život této osoby, jinak by Úmluva o lidských právech a biomedicíně byla stavěna do rozporu s čl. 3 a čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy o právech dítěte. Dále má opatrovnice za to, že nedošlo k porušení čl. 32 odst. 4 Listiny, protože práva rodičů byla omezena rozhodnutím soudu na základě zákona, přičemž v posuzovaném případě byly dány důvody pro nařízení předběžného opatření podle § 76a o. s. ř. Dle opatrovnice nedošlo ani k porušení čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy, když prvně uvedené ustanovení připouští oddělení dítěte, pokud se tak stane v zájmu dítěte soudním rozhodnutím a v souladu s platným právem, přičemž výčet takových příkladů v této úmluvě je pouze demonstrativní. Dítě bylo odděleno od svých rodičů proti jejich vůli na základě soudního rozhodnutí, které bylo vydáno v souladu s platným českým právem a v příslušném řízení. Jestliže stěžovatelé namítají porušení čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte, s ohledem na věk dítěte a na povahu řízení soud postupoval správně, když nezletilé dítě nevyslychal. S ohledem na výše uvedené opatrovnice navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Stěžovatelé v replice k vyjádření Veřejného ochránce práv uvedli, že si hodnotu života uvědomují, neboť to byli právě oni, kdo léčbu inicioval, avšak přáli si pro své dítě to nejlepší řešení, a tak je nechtěli vystavovat rizikům, kterým se dá předejít; proto navrhli konkrétní léčbu v souladu s vědeckými poznatky. Jde-li o prohlášení, stěžovatelé skutečně dne 6. 8. 2003 navrhli jako alternativu paliativní léčbu, ale chápali to jako nejzazší řešení, což je doloženo jejich dopisem ze dne 12. 8. 2003, kde navrhují řadu alternativních postupů léčby. K vyjádření okresního soudu uvedli, že nesdílejí jeho názor, že účastníci nemusí být dle § 75 odst. 3 o. s. ř. vyslechnuti, protože toto by bylo v rozporu s ustanovením čl. 9 odst. 1, 2 a čl. 12 odst. 1, 2 Úmluvy o právech dítěte. Dle jejich názoru je třeba cit. ustanovení občanského soudního řádu vykládat tak, že soud může vydat rozhodnutí, i když výslech účastníků není možný, nemůže se však jednat o "omluvenku", která by soud zprošťovala povinnosti shromáždit všechny dostupné důkazy, včetně výslechu rodičů a dětí, pokud je to jen trochu možné. K vyjádření Magistrátu města Karviné stěžovatelé konstatují, že není pravda, že by porušili rodičovskou zodpovědnost, protože souhlasili s léčbou, dokonce i s chemoterapií, pouze žádali, aby chemoterapie byla prováděna tak, aby dítě nebylo vystaveno rizikům spojeným s krevními transfuzemi, což doložili odbornými studiemi, pracovnice magistrátu se k nim však nevyjádřila. Stěžovatelé se vyjádřili rovněž ke stanovisku Mgr. O. K., a to v tom smyslu, že nesouhlasí s názorem, že by mělo být důvodem k odebrání dítěte z péče rodičů, jestliže tito upřednostňují jeden léčebný postup před druhým. Současně sdělili, že někdy může být oddělení dítěte od rodičů nezbytné, v jejich případě to není třeba, protože o dítě řádně pečují.

Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

Stěžovatelé se v ústavní stížnosti dovolávají, kromě jiného, svého práva upraveného čl. 32 odst. 4 Listiny. Uvedené ustanovení má dle Ústavního soudu pro posouzení věci klíčový význam, když zakotvuje na straně jedné právo rodičů na péči a výchovu dítěte, na straně druhé ovšem i právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Uvedené právo však může být omezeno, a to za podmínky, že se tak stane rozhodnutím soudu na základě zákona. I když citované ustanovení další podmínky neobsahuje, bezpochyby je při tom třeba respektovat

omezení vyplývající z ostatních ustanovení Listiny, ve vztahu k danému případu je pak relevantní zejména čl. 4 Listiny. Danou materii upravuje rovněž čl. 8 Evropské úmluvy; i když předmět jeho regulace je širší, než je tomu u čl. 32 odst. 4 Listiny, protože obecně zakládá právo každého na to, aby byl respektován jeho soukromý a rodinný život, je třeba věc posuzovat i z hlediska tohoto ustanovení. Dané právo na respektování soukromého a rodinného života dle uvedené úmluvy není rovněž neomezené, protože státní orgán do jeho výkonu práva může zasahovat, avšak jen tehdy, je-li to v souladu se zákonem a je-li to nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ochrany zdraví nebo práv a svobod jiných (mimo jiné).

Pokud obecné soudy rozhodly, že se nezletilý D. svěřuje do péče uvedeného léčebného zařízení, nepochybně tím zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatelů ve smyslu čl. 32 odst. 4 věta první Listiny, jakož i do práva zakotveného v čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy, když omezily právo rodičů rozhodovat o léčbě jejich dítěte; jen zčásti došlo i k jeho "odloučení" od rodičů, avšak to nebylo smyslem příslušného opatření, nýbrž jeho vedlejším důsledkem. Vzhledem k tomu bylo nezbytné posoudit, zda v daném případě byly naplněny podmínky přípustnosti takového zásahu dle čl. 32 odst. 4 věta druhá Listiny, resp. čl. 8 odst. 2 Evropské úmluvy, tj. zda se jednalo o zásah nezbytný v demokratické společnosti na základě a v souladu se zákonem, když není sporu o tom, že se tak stalo na základě soudního rozhodnutí.

Ústavní stížností napadené prvostupňové rozhodnutí bylo vydáno na základě § 76a odst. 1 o. s. ř. poté, co příslušný soud dospěl k závěru, že zdravotní stav nezletilého, příp. jeho život jsou vážně ohroženy. Dle názoru Ústavního soudu nebylo třeba se ústavností citovaného ustanovení v obecné rovině blíže zabývat, neboť předmětem jeho úpravy je ochrana práv nezletilých dětí vyplývajících zejména z čl. 6 odst. 1 a čl. 31 Listiny, přičemž zajištění takové ochrany vyplývá pro Českou republiku z mezinárodních závazků, a to (rovněž) z již zmíněné Úmluvy o právech dítěte a Úmluvy o lidských právech a biomedicině. Pokud jde o následné posouzení otázky, jež nutně z výše uvedeného vyvstane, tedy zda k předmětnému zásahu došlo v souladu se zákonem, vycházel Ústavní soud ze své konstantní judikatury, dle níž není, jakožto soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR), běžnou další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřazeným soudům obecným a nezkontroluje celkovou zákonnost vydaných rozhodnutí. Proto není jeho úkolem zabývat se ani eventuálním porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob chráněných obyčejným zákonodárstvím, pokud takové porušení současně neznamená porušení základního práva nebo svobody zaručené ústavním zákonem. Vzhledem ke svému postavení ve vztahu k soudům obecným zastává Ústavní soud názor, že interpretace a aplikace jednoduchého práva je věcí soudů obecných a rozdílný názor na interpretaci obyčejného zákona, bez ohledu na to, zda namítaný nebo i autoritativně zjištěný, sám o sobě nemůže způsobit porušení ústavně zaručených práv (např. náleze ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 31/97 publ. in: Sběrka nálezu a usnesení ÚS, sv. 8, č. 66). K porušení ústavně zaručených práv účastníka řízení může zpravidla dojít až v případě, kdy soudy vycházely ze zásadně nesprávného zhodnocení dopadu ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatel dovolává, na posuzovaný případ, eventuálně pokud by v procesu interpretace a aplikace jednoduchého práva byl obsažen prvek svévolí (srov. náleze ze dne 9. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 224/98; publ. in: Sběrka nálezu a usnesení ÚS, sv. 15, č. 98). Obdobně tomu je v otázce hodnocení důkazů, kdy za porušení ústavně zaručených práv lze považovat situaci, kdy v daném procesu dochází k zásadním pochybením, zejména vzniká extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovým stavem, z něhož pak obecné soudy vycházely. K tomu je třeba dodat, že možnost ingerence Ústavního soudu do činnosti soudů obecných ve výše uvedeném smyslu se stupňuje s intenzitou příslušného zásahu do základních práv a svobod.

Ve výše uvedeném smyslu však Ústavní soud stran postupu obecných soudů žádné pochybení nezjistil. Jde-li o stav věci, z něhož obecné soudy při svém rozhodování vycházely, ten není ze strany stěžovatelů v zásadě zpochybňován (viz níže). Jak Ústavní soud zjistil, soud prvního stupně vycházel ze zpráv Fakultní nemocnice Brno ze dne 6. 8. 2003 a ze dne 12. 8. 2003, v nichž je Magistrát města Karviné upozorňován na odmítnutí léčby nezletilého ze strany stěžovatelů. Z nich **jednoznačně vyplývá, že nebude-li neprodleně zahájena léčba chemoterapií, kterou však jeho rodiče odmítají, jsou zdraví a život nezletilého D. vážně ohroženy. Tyto skutečnosti jsou patrné rovněž z písemnosti nazvané "Informovaný souhlas"** ze dne 22. 7. 2003 a "Léčba D. J., r. č..." ze dne 6. 8. 2003. Z těchto je možné také zjistit, že důvody odmítnutí této léčby rodiči nezletilého jsou náboženské a zdravotní. V ústavní stížnosti se přitom namítá, že podmínky citovaného ustanovení nebyly naplněny, protože dítě nebylo ohroženo jednáním rodičů, ale těžkou nemocí, kdy si rodiče přáli pouze jiný způsob léčby. V prvé řadě je třeba uvést, že Ústavní soud nemá žádnou pochybnost o tom, že do sféry regulace dané normy spadají i případy, kdy je nezletilému dítěti odepírána nezbytná lékařská péče, zvláště pak tehdy, je-li tím přímo ohrožován jeho život. Nelze tedy souhlasit s názorem stěžovatelů, že došlo k porušení čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, když se u nezletilého D. nejednalo o zneužívání či zanedbané dítě. Smluvním státním je zde ponecháván prostor k vlastnímu uvážení, neboť výčet skutkových podstat přípustného zásahu do práv rodičů (a dítěte) je pouze demonstrativní a jiný přístup by ostatně byl v přímém rozporu jak s čl. 6 odst. 1, čl. 31 Listiny, tak i Úmluvy o právech dítěte a Úmluvy o lidských právech a biomedicině. Dále je třeba konstatovat, že obecné soudy postupovaly správně i z pohledu důvodů, z nichž došlo k odmítnutí léčby. Jde-li o první, tedy náboženský důvod, výkon práva zakotveného v čl. 16 odst. 1 Listiny lze za určitých podmínek omezit, přičemž podmínky pro to, jak bude dále uvedeno, naplněny byly a v podrobnostech lze odkázat na závěry Ústavního soudu uvedené níže. Jde-li o údajné zdravotní důvody, tyto ovšem blíže specifikovány nebyly, tedy až na to, že s podáním krevní transfuze jsou spojena určitá rizika. Pokud však **rodiče požadovali pro dítě "léčbu", která již nevede k odstranění příčiny nemoci, ale pouze k dočasnému zmírnění jejích následků, a kdy si byli vědomi toho, že**

je život dítěte vážně ohrožen, nebude-li adekvátní léčba chemoterapií zahájena, pak by tento důvod ztěžl mohl obstát. Jestliže stěžovatelé své odvolání proti usnesení soudu prvního stupně, jakož i ústavní stížnost stávají tak, že v dané věci mezi rodiči nezletilého a léčebným zařízením šlo o spor o způsob léčby, kdy se stěžovatelé domáhali jiného způsobu léčby nezletilého (chemoterapie bez podávání krevních transfuzí), pak dané tvrzení nemá oporu ve spisovém materiálu, a tak ji Ústavní soud jako účelovou odmítl. K tomu je však třeba dodat, že obecný soud v řízení podle § 76a o. s. ř. zpravidla nemůže řešit otázky vhodnosti té které léčby, neboť uvedené ustanovení dopadá na výjimečné (a závažné) případy, kde je třeba rozhodnout neprodleně, přičemž názor evidentně kvalifikovaného léčebného zařízení, jako tomu bylo v této věci, je pro rozhodnutí soudu v daném ohledu dostatečnou oporou.

Jde-li o ostatní kritéria přípustnosti zásahu do práv a svobod stěžovatelů, dle Ústavního soudu v daném případě nevznikají pochybnosti o tom, že smyslem a cílem vydání předběžného opatření byla ochrana práv nezletilé osoby, a to práva na ochranu zdraví dle čl. 30 odst. 1 Listiny a jeho práva na život zakotveného v čl. 6 Listiny. Zbývá tedy posoudit, zda se jednalo o zásah v demokratické společnosti nezbytný, tedy zda pro něj existovaly relevantní a dostatečné důvody [srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ES) ze dne 27. 11. 1992 ve věci Olsson v. Sweden, publ. in: A250]. V tomto ohledu **dospěl Ústavní soud k závěru, že ochrana zdraví a života dítěte, a o ní vzhledem ke konkrétním okolnostem skutečně šlo (viz výše), je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní.** Jinak řečeno, obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může - v závislosti na své povaze a závažnosti - převážit nad zájmem rodiče (viz citované rozhodnutí); především **nelze připustit, aby rodiče přijímali opatření škodlivá pro zdraví nebo rozvoj dítěte** (viz rozhodnutí ES ze dne 7. 8. 1996 ve věci Johansen v. Norway, publ. in: Reports 1996-III). Že se o takové opatření jednalo, vyplývá z výše uvedených rozhodnutí. Ústavní soud ani nezjistil, že u příslušného opatření orgánů veřejné moci šlo o opatření nadbytečné, neplnící svůj účel, neboť na jeho základě bylo možno neprodleně zahájit nezbytnou léčbu nezletilého, současně nešlo ani o opatření zjevně nepřiměřené, protože omezuje práva rodičů jen v tom rozsahu, v jakém tomu bylo v dané věci třeba.

Dále se Ústavní soud zabýval otázkou, zda řízení, v němž bylo o vydání předběžného opatření rozhodováno, bylo vedeno v souladu se zákonem, resp. zda nedošlo k porušení čl. 36 Listiny, čl. 6 Evropské úmluvy a čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte. Stěžovatelé v první řadě namítají, že nebyli obecnými soudy vyslechnuti a že tyto jim neumožnily nezletilého v řízení zastupovat, čímž porušily § 76a odst. 3 o. s. ř. Jak ze soudního spisu vyplynulo, návrh na nařízení předběžného opatření byl soudu doručen dne 13. 8. 2003 s tím, že je třeba zahájit léčbu do 15. 8. 2003. Z uvedeného je zřejmé, že soudy důvodně postupovaly dle § 76a o. s. ř., které dopadá na případy, kdy je třeba neprodleného zásahu, čemuž odpovídá i povinnost soudu rozhodnout do 24 hodin (§ 75 odst. 4 o. s. ř.). V této lhůtě zpravidla jen ztěžl bude možno vyslechnout účastníky řízení, nehledě na to, že otázka, zda je to pro rozhodnutí nezbytné, je na úvaze soudu (§ 75 odst. 3 o. s. ř.). V odvolání proti rozhodnutí soudu druhého stupně se pak stěžovatelé, zastoupeni advokátem, k věci vyjádřili, přičemž z uvedeného podání nevyplývá, že by dané "pochybení" tomuto soudu vytýkali, přičemž potřebnost takového postupu nevyplývala ani z dalších skutečností. Ústavní soud se rovněž neztotožnil s námitkou, že došlo k porušení § 76a odst. 3 o. s. ř. V předmětném řízení byla řešena možná kolize práv a zájmů dítěte s právy a zájmy jeho rodičů, takže pochybnost o tom, že stěžovatelé nemohli dítě v řízení zastupovat, je zcela zřejmá, k čemuž nutno dodat, že sama skutečnost, že nezletilému byl ustanoven pro předmětné řízení podle citovaného ustanovení opatrovník, je ve srovnání s rozhodnutím soudu dle § 76a odst. 1 o. s. ř. o svěřeni nezletilého do péče konkrétní osoby, jde-li o práva stěžovatelů, v podstatě nevýznamná.

Ústavní soud neshledal důvodnou ani námitku čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, neboť dle uvedeného ustanovení právo na vyjádření náleží dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory. Dle názoru Ústavního soudu je třeba při výkladu tohoto ustanovení brát v úvahu nejen věk dítěte (a jeho rozumovou vyspělost), ale i povahu věci, o níž se jedná, jakož i další okolnosti, jako je např. rodinné zázemí a společenské prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. V době rozhodování soudu měl nezletilý D. 6 let, a tak lze ztěžl předpokládat, že by plně pochopil složité záležitosti týkající se jeho léčby a dokázal poskytnout dostatečně autonomní, tedy na svých rodičích (alespoň zčásti) nezávislý názor. Za dané situace by bylo vyslechnutí nezletilého pouze formálním úkonem, jenž by beztak nijak rozhodnutí soudu ovlivnit nemohl. Pokud jde o namítané porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, rovněž v tomto případě se Ústavní soud s názorem stěžovatelů neztotožnil, protože smyslem a účelem uvedeného ustanovení je především zajistit ochranu nezletilých osob, na nichž je prováděn lékařský zákrok, před zneužitím biologie nebo medicíny (viz preambule citované úmluvy). Proto je jeho provedení vázáno na souhlas zákonného zástupce, úřední osoby či jiné osoby nebo orgánu, které jsou k tomu zmocněny zákonem. Nelze je však vykládat tak, že nezbytnou podmínkou je vždy souhlas zákonného zástupce, neboť takový přístup by byl v rozporu nejen s Listinou, Evropskou úmluvou i Úmluvou o právech dítěte, protože by bránil realizovat nezbytnou ochranu práv a zájmů dítěte, ale i se samotnou Úmluvou o lidských právech a biomedicíně, jež stanovuje povinnost smluvním státům poskytovat péči bez diskriminace (čl. 1 a čl. 3) a v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy (čl. 4). Je třeba si uvědomit, že uvedená úmluva představuje komplementární ochranu základních práv a svobod a jejím prostřednictvím nesmí dojít k omezení práv a svobod z ostatních mezinárodních úmluv vyplývajících (viz preambule).

Vzhledem k výše uvedenému Ústavnímu soudu nezbylo, než ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítnout. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), s kterýmžto postupem účastníci a vedlejší účastníci řízení vyjádřili svůj předchozí souhlas.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona).

V Brně dne 20. srpna 2004

JUDr. Jiří Mucha, v. r.,
předseda senátu Ústavního soudu

Evidenční	číslo	ASPI:	2040	(jus)
judikatura	na		území	ČR
vydáno		dne:		20.08.2004
Autor:	Ústavní		soud	ČR
Pramen: III. ÚS 459/03 [Nález]				

Oblasti úpravy: Ochrana dětí.; Ochrana rodičovství a rodiny.; Právo na ochranu zdraví.; Nedotknutelnost osoby a soukromí.; Práva a rovnost účastníků řízení.; Právo na život.;

Vztah k 99/1963 Sb.: §75 odst.3;99/1963 Sb.: §75 odst.4;99/1963 Sb.: §76a;2/1993 Sb.: čl.6;2/1993 Sb.: čl.16 odst.1;2/1993 Sb.: čl.31;2/1993 Sb.: čl.32 odst.4;2/1993 Sb.: čl.36 odst.1;209/1992 Sb.: čl.6 odst.1;209/1992 Sb.: čl.8;96/2001 Sb.m.s.: čl.1;96/2001 Sb.m.s.: čl.3;96/2001 Sb.m.s.: čl.4;96/2001 Sb.m.s.: čl.6 odst.2; 104/1991 Sb.: čl.9 odst.1, 104/1991 Sb.: čl.9 odst.2 , 104/1991 Sb.: čl.12...

[Viz též tisková zpráva v sekci [Novinky - zde](#)]